

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2024
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

Kitap İncelemesi/Book Review
<i>Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi</i> , 2024, 6(1), 70-75
<i>Journal of Balkanistic Language and Literature</i> , 2024, 6(1), 70-75

KARAMANLICA GÜZEL AHLAK VE GÖRGÜ KURALLARI KİTABI

(Yusuf Gökkan, Kesit Yayınları, İstanbul 2023, 280 Sayfa, ISBN: 978-625-7698-97-9)

Gülşah ALTAN*

İnsan, toplumsal bir varlıktır ve tarihte bilinen ilk insan olan “neanderthal”lerden başlayarak günümüz insanına kadar varoluşundan bu yana doğası gereği hemcinsleriyle bir arada bulunma, sosyalleşme ihtiyacı duymuştur. Önceleri mağaralarda az sayıda insanla yaşayan insanoğlu, yerleşik hayat ve tarım toplumuna geçmesiyle birlikte kurduğu yerleşim yerlerinde daha fazla insanla bir arada yaşamaya başlamış ve toplumsallaşmıştır. İnsanoğlunun bir arada huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi de belli kurallara uyması gereğini doğurmuştur. İşte ilkel dinlerden, semavi dinlere kadar her din ve inanç sisteminin temelini oluşturan; örf-âdet, değer yargıları gibi toplumun uyması gereken, yazılı olmayan bu normlara “ahlak kuralları” adı verilmektedir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kapadokya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel Çalışmalar, e-posta: gulsahaksovalt@gmail.com, ORCID: 0009-0004-3688-6648

OPEN ACCESS

© Copyright 2024 *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*
Cite As/Atıf: Altan, G.(2024). Karamanlıca güzel ahlak ve görgü kuralları kitabı. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(1), 70-75.

Geliş Tarihi (Received): 14.06.2024
Kabul Tarihi (Accepted): 29.06.2024

Luther King, bir ülkenin geleceği ve ilerlemesinin sağlam kalelere, güzel binalara ve millî gelirine değil, o ülkedeki insanların ahlaki değerlerine bağlı olduğunu söylemektedir. Bu sözden de anlaşılacağı gibi ahlak, bir toplumu oluşturan en önemli yapı taşlarından biridir.

Ahlak bir toplumun refahı, ilerlemesi için ne kadar önemliyse bu kavram ile yakından ilişkili ve en az onun kadar önemli başka bir kavram da bir toplumda yaşayan insanların saygı ve incelik davranışlarını ifade eden “adab-ı muaşeret” olarak adlandırılan “görgü kuralları”dır. “Güzel ahlak ve görgü” birbirini tamamlayarak sosyal hayatı düzenler ve insanların birbirine ya da toplumsal hayat içinde yer alan bitki, hayvan gibi diğer unsurlara karşı saygı çerçevesinde yaklaşmasını sağlar.

Doç. Dr. Yusuf Gökkaplan’ın Kesit Yayınlarından çıkan *Karamanlıca Güzel Ahlak ve Görgü Kuralları Kitabı* güzel ahlaka nasıl sahip olunabileceği, insanın nasıl ahlaklı yaşayabileceği, saygıdeğer bir insan olabilme yolunda nelere dikkat etmesi, nasıl davranması gerektiği gibi evrensel ahlak konularına 19. yüzyıl perspektifinde Evangelinos Misailidis’in bakış açısıyla ışık tutmaktadır.

Gökkaplan’ın 2023’ün Mart ayında yayımlanan *Karamanlıca Güzel Ahlak ve Görgü Kuralları* isimli eseri Evangelinos Misailidis tarafından Grek alfabesi ve Karamanlı Türkçesiyle kaleme alınan ve 1886 yılında yayımlanan *Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat* adlı eserin *Dil İncelemesi-Tıpkı Basım-Transkripsiyon-Türkiye Türkçesine Çevirisi* şeklindedir. Eser iki bölümden ve toplam 280 sayfadan oluşmaktadır.

Birinci bölümde, giriş bölümünün ardından “Evangelinos Misailidis ve Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat’ın Yazılma Sebebi, Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat’ın Yazıldığı Dönem, Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat’ın Okunmasında İzlenen Yol, Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat’ta Dil ve Üslup Üzerine Notlar” şeklinde dört başlığa yer verilmektedir.

Gökkaplan, *Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat*’ın yazılma sebebine yer verdiği bölümde öncelikle Anadolu Matbaasını kuran, Rum asıllı bir Ortodoks yazar olan Evangelinos Misailidis’i okuyuculara tanıtmış ve yazarın kişiliği ile eserin yazılma amacı arasında bir bağ kurmuştur. Şöyle ki Gökkaplan’a göre yazar Evangelinos Misailidis yazarlığa başlamadan önce Türkçe öğretmenliği yapmış,

eğitim kökenli bir yazardır ve birçok eserinde toplumsallık kaygısı güderek okurlara eğitici-yazar misyonuyla yaklaşmaktadır. İşte bu eseri de bu amaçla yazdığı, insanlara bu eserle güzel ahlakın ne olduğunu, çağdaş bir toplumda görgü kurallarının nasıl olması gerektiğini göstermeyi amaçladığı görülmektedir (Gökkaplan, 2023, s. 15). Gökkaplan'a göre Misailidis bu misyonu eserin sonunda "Genel olarak vatandaşlarımız görgü kurallarından habersiz olup büyükten küçüğe her makam ve rütbede bulunanlarla dostluk ve arkadaşlık etmenin yolunu bilmediklerinden, herkesin gözünde utanılacak hale düşerler." sözüyle açıkça ifade etmektedir (Gökkaplan, 2023, s. 16).

Hüsn-i Ahlak ve Merasim-i Teşrifat eserinin yazıldığı dönem ise 19. yüzyıl Osmanlısıdır ve bu dönemde askerî, siyasi, ekonomik, kültürel birçok bakımdan yüzünü Batı'ya dönmüş bir Osmanlı toplum yapısı karşımıza çıkmaktadır. Gökkaplan'a göre Misailidis'in eserinde okura vermek istediği görgü kuralları Batı kültürüyle paraleldir. Tiyatro, balo, davetler gibi Batı'dan Osmanlı toplum hayatına yeni dâhil olan sosyal ortamların içinde insanların nasıl davranması gerektiğine dair okurlara bilgi verilmektedir (Gökkaplan, 2023, s. 19). Bu şekilde değerlendirildiğinde aslında eserin yazılış amacının dönemin toplum yapısının gerekleriyle ilgili olduğu açıkça görülmektedir.

Eserin okunmasında izlenen yolun anlatıldığı bölümde ise metnin Grek alfabesinden Latin alfabesine transkripsiyonu yapılırken sözcük, ek, bağlaç ve noktalama işaretleri konusunda orijinal metne sadık kalındığı; Arapça ve Farsça sözcük ve terkiplerde orijinal metinde çift ünlü ile gösterilen uzun ünlülerin doğru şekillerinin yazılmasına özen gösterildiği belirtilmekte ve daha sonra eserde tespit edilen dil ve üslup özellikleri çok ayrıntıya girilmeden örneklerle açıklanmaktadır.

İkinci bölümde ise eserin tıpkıbasımı, transkripsiyonu ve günümüz Türkçesine çevrisi yer almaktadır. Gökkaplan'ın bunu yaparken farklı bir yol izlediği göze çarpmaktadır. Şöyle ki eserin sol taraftaki sayfalarında Grek alfabesi ve Karamanlı Türkçesiyle tıpkıbasımı yer alırken sağ taraftaki sayfalarında ise üst kısımda Latin alfabesi ile transkripsiyonu, alt kısımda ise günümüz Türkçesine çevrisi yer almaktadır. Ayrıca orijinal metindeki her satırın numaralandırıldığı, diğer sayfadaki transkripsiyonunda da aynı numaralarla karşılandığı görülmekte, bu da okuyucuya eserin Grek alfabesi ile yazılmış orijinal hâli ve transkripsiyonu arasında karşılaştırma yapma fırsatı sunmaktadır.

Orijinal metin 128 sayfadan oluşmaktadır. Gökkaplan'ın *Karamanlıca Güzel Ahlak ve Görgü Kuralları* adlı eserinde ise orijinal sayfa numaralarına sadık kalınarak bu numaralar üstte verilmekle birlikte sayfanın alt kısımlarında "1a-1b/ 2a-2b/ 3a-3b..." şeklinde farklı bir numaralandırma sistemi dikkat çekmektedir. Bu durum da Grek alfabesi ve Karamanlı Türkçesine meraklı olan okurlara Latin alfabesi ve Türkiye Türkçesiyle kıyaslama yapabilmeleri konusunda kolaylık sağlamaktadır.

Eser, kapak kısmı ile başlamakta, kapakta eserin yazarı, basım yılı, matbaası hakkında bilgi verilmekte, sonraki sayfada ise eserin kim için yazıldığı belirtilmektedir. Daha sonra eserin mukaddime (giriş) bölümünde Misailidis güzel ahlakın önemini, çocuk yaşlardan itibaren alınan eğitimlerle gerçekleştiğini, kötü huy ve fenalıktan ancak güzel ahlakla sakınılabileceğini ifade etmektedir.

Eserde daha sonra dibace (ön söz) bölümüne geçilmekte, 9 satırdan oluşan bu bölümde "farz" kavramından, bir insanın Allah'a, kendi nefesine ve diğer insanlara karşı görevleri olarak söz edilmektedir.

Gökkaplan'ın çevrisinden hareketle Misailidis'in eserinin güzel ahlak ve görgü kuralları olmak üzere iki ana bölümden meydana geldiği görülmektedir. Birinci bölümde güzel ahlak konusuna değinilmekte, insanın güzel ahlaka erişebilmesi için Allah'a, kendisine ve çevresindekilere karşı sorumluluklarından bahsedilmektedir. İlk olarak kişinin Allah'a karşı sorumluluklarından ve iyi bir Hristiyan olabilmesi için ibadet etme, kiliseye gitme, istavroz çıkarma, her gün dua etme gibi yapması gerekenlerden söz edilmektedir.

Eserdeki bazı duaların Yunanca olarak söylendiği ve parantez içinde Türkçesine yer verildiği görülmekte, ayrıca Tanrı için "Allah, Rab" gibi Arapça isimler tercih edildiği de göze çarpmaktadır. Bu da Hristiyanlığa mensup olan Karamanlı Türklerinin Yunancadan etkilendiği gibi Osmanlı coğrafyasına hâkim olan Arapçadan da etkilendiğini göstermektedir. Daha sonra ön sözde ikinci sorumluluk olarak insanın kendi nefesine karşı görevlerinden bahsedilmekte, bunun için insanın ruhunu, vücudunu düzeltmesi ve çalışması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ruh; akıl, fikir ve istek üçlemesiyle ele alınmakta, bu üç unsurun insanda bir arada olması gerektiği söylenmektedir. Daha sonra istek için karar, ruhun bağımlılıkları, kötü alışkanlıkların sınıflandırılması, arzu ve şevk, yemek hırsı, kumarbazlık, başıboşluk, kaygı, korku, öfke ve kızgınlık, kin ve düşmanlık,

kıskançlık ve çekememe, kibir, zenginlik hırsı gibi insana zarar veren kötü huylar başlıklar hâlinde ele alınmakta ve bunların insana verdiği zararlar anlatılmaktadır.

İnsanın Allah'a ve kendisine karşı sorumlulukları belirtildikten sonra diğer insanlara karşı olan sorumluluklarından bahsedilmektedir. Bu bölümde hiç kimsenin şahsına, malına ve mülküne, namusuna ve itibarına zarar verilmemesi gerektiği açıklanmakta, daha sonra açları doyurmak, çıplakları giydirmek, misafirleri barındırmak, hastalara bakmak, ölmüşleri gömmek, hata edenleri düzeltmek, cahillere eğitim vermek, üzüntüsü olanları teselli etmek, hatası olanları affetmek, ölü ve diriler için Allah'a dua etmek gibi kişinin kendi kontrolünde olan sorumluluklara yer verilmektedir. Atalara, hocalara, büyüklere, vatana, dostlara karşı sorumlulukların açıklanmasıyla birinci bölüm sona ermektedir.

İkinci bölüm olan "Görgü Kuralları" ise bir "giriş" kısmı ile başlamakta "giriş" in ardından nezaket kurallarına geçilmektedir. Gökkaplan'ın çevrisinden hareketle Misailidis tarafından öncelikle kişisel hijyen kuralları hakkında (diş ve tırnak bakımı, elbiselerin temiz şekilde giyilmesi...) bilgi verildiği, daha sonra kişinin terbiyeli ve ölçülü görünmesi için duruşunun, oturuş şeklinin, yürüyüşünün nasıl olması gerektiğinin anlatıldığı görülmektedir. Daha sonra insanın sosyal ortamlarda (ziyaretlerde, yemek davetinde, arabada, at ile gezinti esnasında, tiyatrodada, balo ve eğlence mekânlarında, vaftiz töreninde, cenazede...) uyması gereken nezaket kuralları ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Burada Misailidis'in bir bilirkişi edasıyla ne yapılması ya da ne yapılmaması gerektiği konusunda okura detaylıca bilgi verdiği görülmektedir. Bunların detaylı şekilde açıklanmasının ardından "Görgü kuralları tamamlandı." denilerek bu bölüm sonlandırılmaktadır. Daha sonra, yazının başında bahsedildiği gibi Misailidis *Güzel Ahlak ve Görgü Kuralları* kitabının yayımlanma sebebini açıklamaktadır. Bu eserin yaş fark etmeksizin görgü kurallarından haberdar olmayan kişilerin diğer insanların gözünde utanılacak hâle düşmemesi için yayımladığını dile getirmekte, bu cümleden hareketle Misailidis'in bu eseri insanların güzel ahlak ve görgü kurallarını öğrenmeleri için bir rehber olarak hazırladığı anlaşılmaktadır. Eserin yazılış sebebini desteklemek için ise kendi çevresinde bu tip durumlara düşerek zor durumda kalan kişileri örnek göstermektedir.

Eserin sonunda dört sayfalık "içindekiler" bölümüne ve eserde yer alan kişi isimlerinin bir listesine yer verilmektedir.

Sonuç olarak çalışma, “Mübadele Dönemi’ne kadar Anadolu coğrafyasında yaşayan, Hristiyanlığa mensup Karaman Türklerinin (Türkofoni) dilleri, kültürü, alfabetesi hakkında bilgi vermekte, okurlar eserin Grek alfabetesi ile kaleme alınmış orijinal şekli ve Gökkaplan’ın Latin alfabetesine transkribe ettiği ve günümüz Türkçesine çevirdiği şekli arasında karşılaştırma yapabilmektedir.

Bunun dışında eserin birinci bölümünde yer alan, Misailidis’in Hristiyanlık perspektifinde ele aldığı ama aslında din, coğrafya, kültür fark etmeksizin evrensel bir perspektifte değerlendirilebilecek “ahlak kuralları”na ait tüm detaylara yer verdiği ve görgü kurallarının ne şekilde olması gerektiğini anlattığı ikinci bölümde ise 19. yüzyıl Osmanlısının Batı’ya dönük yaşam tarzı; sosyal, siyasi, ekonomik yapısı hakkında ipuçları bulunması eseri geniş bir okuyucu kitlesi için dikkat çekici bir hâle getirmektedir. İçeriğindeki önemli akademik bilgilerle Karamanlı Türklerinin kültürü, dili, inanç sistemi hakkında bilim dünyasına çok önemli bir katkı sağlayan bu eser, Türk dili, sosyoloji, tarih gibi sosyal bilimler meraklılarına da çok faydalı olacaktır.